

POGLEDI NA ZADATKE I MOGUĆNOSTI SAVREMENIH RATNIH MORNARICA

U posleratnom periodu u nizu pomorskih zemalja vođene su žive diskusije o karakteru eventualnog rata na moru, upotrebi ratne mornarice (RM) i njenom mestu i ulozi. Zaključci i stavovi koji su iz tih diskusija proizlazili bili su dosta različiti, a ponekad, dijametralno suprotni i po bitnim pitanjima. Razlike u stavovima proizilazile su, prvo, zbog toga što su autori pri izučavanju i analizi problema polazili od različitih objektivnih i subjektivnih stanovišta (nacionalnih, koalicionih, vojnogeografskih sa stanovišta vidova itd.); drugo, u posleratnom periodu vojnopomorska nauka i ratna veština vrlo brzo su evoluirale. Evolucija je otežavala potpuniji i sigurniji odgovor na način upotrebe RM koji bi važio za duže vreme.

U naoružanje armija neverovatnom brzinom uvođena su nova, moderna oružja i oprema, što je zahtevalo izmenu koncepcija upotrebe oružanih snaga (OS), promene načela upotrebe jedinica vidova, rodova, službi, zatim promene u organizaciji, formaciji i komandovanju. Dok je, na primer, za uvođenje izolucene cevi i baruta u naoružanje armija trebalo 300 godina, za avijaciju i tenkove 20 godina, dotle je nuklearno oružje upotrebjeno u naoružanju nekih armija gotovo odmah po njegovom pronalasku i usavršavanju.

Konačno, prirodno je da se na problem upotrebe RM različito gleda u zemljama koje su manje ili više zavisne od mora, ekonomski i tehnički razvijene ili nerazvijene, velike ili male, itd. i da različito gledaju pripadnici OS, ekonomisti, političari, i dr.

Gledajući dijalektički moralo bi se zaključiti da će diskusija o upotrebi RM i ubuduće biti. To što o upotrebi dosada nisu bili potpuno isti zaključci i stavovi u raznim zemljama, pa i kod pojedinih autora unutar pojedinih zemalja, nije bitno uticalo na izgradnju i pripremu RM pojedinih zemalja za eventualni rat.

Naprotiv, zbog dobro poznatih prilika u posleratnom periodu (dugogodišnji hladni rat, permanentni lokalni ratovi, intervencije i previranja u raznim delovima sveta itd.), sve pomorske zemlje su, polazeći od svojih doktrina, koncepcija strategijske upotrebe OS, vojno-strategijske i političke situacije, sagledavajući svoje potrebe i ekonomske i naučno-tehničke mogućnosti, uporno izgrađivale svoju vojnopomorsku silu.

Mora se pri tom istaći da upotreba RM podrazumeva i tražiti takvo angažovanje i dejstvo operativno-taktičkih razmera njenih

snaga u ratu koje sigurno obezbeđuju i na kraju donose povoljan ishod rata na moru. Takvom upotrebom RM u oružanoj borbi u okviru ostalih OS znatno se doprinosi opštoj pobedi i dobijanju rata nad neprijateljem. Za takav udeo i doprinos u ratu RM se priprema i osposobljava u miru.¹

Evolucija stavova o upotrebi, nameni i zadacima RM. RM je kroz istoriju određivana različita uloga, namena i zadaci, zavisno od epohe društvenog razvoja, društvenog uređenja zemlje, karaktera rata i drugih uslova. Pored toga, na namenu i zadatke RM uticali su i sledeći faktori i pojave:

a) društveno-politički i ekonomski:

ratna doktrina zemlje;

zvanična gledanja društveno-političkog rukovodstva zemlje na more kao ekonomski i vojni fenomen;

ekonomska moć i tehnička razvijenost zemlje itd.

b) vojno-strategijski:

nivo vojne nauke i ratne veštine;

OS i njihovo mesto i uloga u životu i odbrani zemlje;

odnosi između vidova i ostalih celina OS;

procena eventualnog rata na moru;

procena pomorskog vojišta (ratišta);

procena najverovatnijeg i mogućih protivnika na moru;

procena ostalih faktora rata (savezništvo, civilni sektor itd.).

c) vojno-geografski i klimatski:

geografski položaj zemlje (odnos kopna i mora),

hidrografske uslovi na moru,

klimatski uslovi na moru koji su od značaja za razvoj pomorske privrede, trgovačke i ratne mornarice itd.

Koji su od pomenutih faktora i uslova imali većeg uticaja na kreiranje i određivanje uloge i zadataka pojedinih RM zavisilo je od konkretnih prilika i specifičnosti svake zemlje.

Sasvim je posebno pitanje u kojoj meri su i sa kakvom efikasnošću pojedine RM izvršavale svoje zadatke u ratu. Bilo je, na primer, slučajeva da neke RM nisu izvršile zadatke. Italijanska RM i pored brojnosti i dobrog kvaliteta svojih brodova imala je za sve vreme drugog svetskog rata podređenu ulogu u Sredozemnom moru. Baltička, Crnomorska i Flota Severnog mora uspešno su izvršile svoje zadatke u podršci primorskom krilu sovjetskih kopnenih snaga.

Nemačka RM je pored premoći antifašističke koalicije na moru uspešno izvršavala svoj zadatak u borbi protiv protivničkog pomorskog saobraćaja, sve dok nije znatno prevagnula materijalno-tehnička nadmoćnost saveznika na moru i u vazduhu, i dok nemačka KoV nije pretrpela teške poraze na istočnom frontu. Bivša jugoslovenska RM raspala se na samom početku rata, zajedno sa ostalim

¹ Kod pomorskih zemalja koje u velikoj meri zavise od mora (pomorski saobraćaj, trgovina, brodogradnja i druge grane privrede, zatim saveznici preko mora itd.), taj udeo i doprinos RM u ishodu rata može da bude veoma značajan, čak i odlučujući.

snagama bivše jugoslovenske vojske, a da njene pomorske snage nisu stigle ni da isplove iz svojih baza na ratne zadatke.

Već u drugom svetskom ratu desanti i dejstva pomorskih snaga (PS) dublje u kopnenu pozadinu protivnika (dejstva avijacije sa nosača aviona i dejstva brodske artiljerije) postali su češći i masovniji. U eventualnom ratu more će najverovatnije biti korišćeno i kao osnovica sa koje će se izvoditi složenija dejstva operacije i nuklearni udari strategijskog značaja osim za pomenute zadatke. Ono će služiti i kao manevarska prostorija na kojoj će deo OS nastojati da izbegne protivnički prvi nuklearni udar i sačuva ljudski i materijalno-tehnički potencijal. Konačno, u određenim uslovima more bi moglo biti osnovni izvor ekonomskih potreba zemlje u ratu (riba, ulje, so itd., zatim nafta, železo, sumpor, itd. na morskom dnu).

Sve do jitlandske bitke u prvom svetskom ratu (u drugom svetskom ratu izuzetak je bio samo sa pomorskom bitkom u zalivu Leuta na Pacifiku) smatralo se da je za postizanje ciljeva na moru osnovno obezbediti prevlast na moru generalnom bitkom ili blokadom. Ta prevlast manifestovala se u organizovanju i obavljanju vlastitog pomorskog saobraćaja i nesmetanoj plovidbi trgovačkih i ratnih brodova, manevru vlastitih PS, i izvođenju raznih združenih dejstava i operacija. S druge strane, ta prevlast trebalo je sve to da onemoguću protivniku.

Već u drugom svetskom ratu, posebno od njegovog završetka, ova shvatanja evoluiraju, pa se smatra da je za postizanje ciljeva na moru dovoljno obezbediti i delimičnu prevlast (po mestu i vremenu). Danas se prevlast na moru postavlja u još osjetljivijoj formi, jer se praktično ni sa koje strane i ni za koga ne može realizovati i obezbediti u punoj klasičnoj formi i obimu. Dakle, fizionomija savremenog rata na moru već je uticala na to da se na prevlast na moru gleda elastično, a ne dogmatski.

Poslednjih godina u vojnopomorskoj nauci i ratnoj veštini svakodnevno se događaju krupne promene, menjaju se shvatanja i stavovi o važnosti, ulozi i upotrebi RM u ratu. Osnovni faktori koji su doveli do revolucije u njima, a koji i danas diktiraju pravac daljeg razvoja RM i izmenu stavova o upotrebi njenih snaga u savremenom ratu, jesu:

naoružavanje ratnih brodova raketno-nuklearnim oružjem; uvođenjem u RM najmodernijih radio-elektronskih sredstava i uvođenjem nuklearne energije za pogon ratnih brodova.

Kao posledica ovako brzih i kvalitetnih promena u materijalno-tehničkoj bazi RM došle su nagle promene u njihovoj nameni, osnovnim zadacima, načinu vođenja oružane borbe na moru i operativno-taktičkoj upotrebi PS.²

² Materijalno-tehnička baza manjih RM menja se sporije, pa se namena i zadaci, i stavovi o načinu vođenja borbe na moru menjaju sporije. Ali, zato ove RM imaju naglašenu potrebu da stalno prate promene kod velikih RM, i da prilagođavaju svoje RM i taktiku njihovih snaga zahtevima savremenog rata na moru, koliko im to omogućavaju materijalno-tehničke, vojnostrategijske, političke i druge prilike.

Jedna od najočiglednijih i najvažnijih tendencija i karakteristika savremenih RM je proširenje broja zadataka. Ranije su se zadaci PS iscrpljivali uglavnom borbom sa njima sličnim snagama na moru radi postizanja operativnih i taktičkih ciljeva. Takvi zadaci su neposredno uslovljavali i zahtevali izgradnju armada bojnih brodova, nosača aviona, krstarica i drugih brodova kao i stvaranje mornaričkih oružja određene namene. Međutim, iskustva iz prošlosti, uključujući i drugi svetski rat, pokazuju da se uspešnim izvršenjem osnovnog zadatka na moru, mada se u znatnoj meri slabi protivnikova vojna moć, protivnik nije mogao lišiti sposobnosti da i dalje vodi oružanu borbu.

Poslednjih 10 do 15 godina kod velikih nuklearnih sila raketno-nuklearna moć sve više se koncentriše na ratnim brodovima (na površinskim brodovima i podmornicama), usled čega raste i uloga PS, odnosno RM u celini u odnosu na ostale vidove OS. U SAD se, na primer, preko jedne trećine nuklearnih sredstava strategijske namene nalazi u rukama RM, a slična preraspodela i koncentracija nuklearnog oružja žapaža se i u ostalim zemljama Zapada.

Zbog toga je, za razliku od nedavne prošlosti, u uslovima savremenog rata osnovni zadatak ratnih brodova osnovnih klasa kod RM velikih sila (SAD i SSSR) ne toliko borba protiv udarnih formacija protivničke flote, koliko uništenje važnih objekata na kopnu nuklearnim oružjem radi neposrednog postizanja strategijskih rezultata u ratu. Dakle, zadaci ovih RM proširili su se u najvećoj meri i na dejstva na kopnu, duboko u pozadini protivnika. U tu svrhu predviđa se upotreba raketa velikog dometa sa brodova i podmornica, te sredstva mornaričke avijacije velikog radijusa dejstva za tučenje ciljeva različitog karaktera i značaja na kopnu, u pozadini i na frontu protivnika, u okviru prvog nuklearnog udara, ili za vreme podrške operacija KoV.

RM koje ne poseduju raketno-nuklearno oružje nemaju ovakav zadatak i ne mogu da ga izvršavaju. Međutim, one imaju potrebu da pri izučavanju eventualnog rata na moru stalno imaju u vidu ovaj osnovni zadatak velikih RM pri planiranju upotrebe vlastitih PS i RM kao celine.

Pošto nikada ranije na brodovima nije bila koncentrisana takva udarna i razorna moć, pravovremeno i snažno dejstvo po protivničkoj floti ostalo je i dalje jedan od najvažnijih zadataka. Čak i neznačajno kvantitativno slabljenje protivničke flote naglo povećava mogućnosti vlastitoj floti da izvršava svoj osnovni zadatak i da uspešno vodi borbu na moru. Dejstvo po protivničkoj floti deli se na dva uža zadatka, i to: dejstvo po njegovim površinskim brodovima i po podmorničkim snagama.

Borba na moru nije se nikada iscrpljivala uništenjem glavnih snaga neprijateljske flote, već je obuhvatala i dejstva čiji je cilj narušavanje protivničke prevlasti na moru, narušavanje protivničkih i zaštita vlastitih pomorskih komunikacija. U nekim ratovima i periodima rata ova dejstva bila su dominantna u odnosu na ostale

zadatke flote, kao na primer u prvom i drugom svetskom ratu. Najverovatnije je da će ova dejstva imati i u eventualnom ratu određeno mesto i značaj.

O pomorskim prevoženjima u posleratnom periodu bilo je dosta diskusija, pa i neslaganja. Ipak se formira shvatanje da će ih u velikoj meri izvoditi sve pomorske zemlje u ratu bez obzira na nuklearnu opasnost. To tim pre što ostaje ekonomska zavisnost tih zemalja od mora. Potrebe za transportom u ratu naglo rastu, a pomorski transport je još uvek najjeftiniji i omogućuje brzo i masovno prevoženje ljudstva i materijala na različitim udaljenjima. Smatra se da će značaj pomorskih prevoženja rasti upravo sa trajanjem rata. Međutim, oblici i načini prevoženja biće drugačiji od onih koji su praktikovani u poslednjim ratovima. Verovatno će to biti manji konvoji, sastavljeni od brzih brodova. Poredak brodova biće rastresitiji, više će biti korišćene razne mere maskiranja i odbrane na maršu, u većoj meri će se koristiti podmornice za podvodni transport, itd.

Za opšti uspeh vrlo često će biti od značaja sadejstvo pomorskih snaga i snaga kopnene vojske i ratnog vazduhoplovstva u raznim vidovima, na zajedničkim ili bliskim pravcima dejstva. Aktivna podrška sa mora olakšaće trupama razvijanje i brzo nastupanje u napadnoj operaciji, odnosno dugotrajnu i upornu odbranu u odbrambenoj operaciji na primorskom frontu. Danas je ratovanje na moru samo deo dejstava koje PS mogu da ispolje.

Drugi deo su operacije i dejstva koje PS izvode prema i na kopnu, na manjoj ili većoj udaljenosti od mora.

S druge strane i snage KoV koje su ranije bile vezane za dejstva na kopnu, danas mogu uspešno da dejstvuju po PS protivnika na moru, bliže ili dalje od vlastite obale. Ta dejstva KoV može da ispolji raznim vrstama raketa, avijacijom u svom sastavu, sistemima izviđanja, javljanja i obaveštavanja koji se prostiru daleko preko i iznad mora, raketnim baterijama na obali u sistemu obalske odbrane, itd.

Prema tome, najkraći zaključak o vrstama dejstva, odnosno zadaci koji predstoje velikim RM i njihovim PS u savremenom ratu, mogli bi da budu sledeći:

- a) rušenje vojnih, privrednih i ostalih važnih objekata na protivničkoj teritoriji,
- b) uništenje udarnih snaga protivničke flote radi sprečavanja analognih dejstava po sopstvenoj teritoriji,
- c) zajednička dejstva sa KoV,
- b) prekidanje protivničkih pomorskih komunikacija,
- e) zaštita vlastitih pomorskih komunikacija, i
- f) pomorska prevoženja.

Treba naglasiti da je evolucija u vojnopomorskoj nauci i veštini (posebno u pomorskoj strategiji), dovela i do promene zadataka i revizije ranijih ocena o ulozi pojedinih rodova u RM, i pojedinih oružja i sredstava u okviru rodova.

Uloga pojedinih rodova, službi, vrsta brodova, oružja i sredstava RM je posebna tema i ona iziskuje posebno razmatranje. Kod raznih RM i vojnih autora o ovom problemu postoji niz suprotnih mišljenja i stavova, a mnoga pitanja — kao, na primer, da li je nuklearna podmornica postala vodeći ratni brod, kakva je perspektiva nosača aviona, da li predstoji iščezavanje klasične artiljerije na brodovima, kakva je perspektiva torpednog i minskog oružja u eventualnom ratu, kakva je mogućnost za konvojiranje i izvođenje desanata u savremenom ratu, i niz drugih — uvek su još predmet diskusija i rasprava.

Za razliku od velikih, kod malih RM ima daleko manje dvoumljenja oko vrednosti, odnosno prednosti ovog ili onog broda, oružja ili sredstva. One se, na primer, zadržavaju na manjim brzim brodovima, od razarača pa naniže (manje podmornice, topovnjače, torpedni čamci, raketni čamci, patrolni brodovi i čamci, minolovci, minopolagači i sl.), jer im finansijske mogućnosti, a i drugi razlozi, diktiraju da ne grade velike brodove. Isti je slučaj i sa naoružanjem i opremom.

Pojava novih oružja i borbenih sredstava dovela je takođe do promena stavova o nekim operativnim i taktičkim radnjama i merama, kao što su grupisanje snaga, baziranje, maskiranje, disperzija, konvojiranje, izviđanje, itd., i o ovim pitanjima postoji niz različitih suprotnih stavova i mišljenja.

Namena i zadaci nekih RM danas. Pogledajmo sada na nekoliko primera kako se evolucija u vojnopomorskoj nauci i ratnoj veštini odrazila u formulisanju namene i osnovnih zadataka pojedinih savremenih RM.

Osnovni zadatak Sovjetske RM u drugom svetskom ratu bio je — sadejstvo sa KoV na primorskom frontu, koji je bio realizovan sledećim dejstvima:

- zaštitom primorskog krila i bokova KoV na primorskom frontu;
- zaštitom obala;

- podrškom primorskog krila KoV u napadnim i odbrambenim operacijama;

- pomorskim desantima;

- blokiranjem neprijateljskih grupacija sa mora, i obezbeđenjem pregrupisanja jedinica KoV sa mora.

Drugostepeni zadatak Sovjetske RM bio je napad na neprijateljske pomorske komunikacije i odbrana vlastitih pomorskih komunikacija.

U godinama drugog svetskog rata, a naročito poslednjih godina, koncepcije upotrebe Sovjetske RM su u znatnoj meri evoluirale, i prema onome što se zna osnovni zadaci Sovjetske RM u eventualnom ratu bili bi:

- udari po objektima i nuklearnom potencijalu protivnika;

- borba protiv protivničke flote i drugih elemenata RM na otvorenom moru i bazama, i

narušavanje, odnosno uništavanje protivničkog pomorskog saobraćaja.

Drugostepeni zadaci bili bi:

zaštita sopstvenih pomorskih komunikacija, i sadejstvo sa KoV na primorskom frontu.

Dejstva na pomorskim ratištima (vojištima) usmerena na razbijanje grupacija protivničke RM, odnosno flote, narušavanje pomorskih komunikacija i zaštitu sopstvenih pomorskih komunikacija i sopstvene obale od nuklearnih udara sa mora, neki vojni teoretičari u SSSR smatraju samostalnim vidom strategijskih dejstava. Po njima, glavne zadatke i na pomorskim ratištima (vojištima) rešavaće raketno-nuklearno oružje strategijske namene, kome će sadejstvovati podmornice naoružane raketama i jedinice raketonosne mornaričke avijacije.

Prema strategijskim koncepcijama i osnovnoj zamisli vojno-političkog rukovodstva SAD, baziranim na danas važećoj doktrini „elastičnog odgovora”, osnovni (globalni) zadatak RM SAD, posebno njenih PS je — da zadrži protivnika na njegovoj obali i da mu spreči korišćenje prekomorskih komunikacija. Za to je prema američkim procenama i zaključcima neophodno:

zadobiti i održati opštu prevlast na moru;
kontrolisati glavna morska područja i pomorske komunikacije;
zauzeti i braniti isturene pomorske baze, i
pronaći i uništiti protivničke pomorske snage i onemogućiti im korišćenje pomorskih komunikacija.

Osnovni zadatak RM SAD je da zajedno sa ostalim delovima (vidovima) OS učestvuje u nanošenju udara nuklearnim i konvencionalnim oružjem po raketno-nuklearnim sredstvima i po ostalim ciljevima strategijskog i operativno-taktičkog značaja.

Sledeći, drugorazredni zadaci su:

dejstva snagama za intervenciju u onim područjima sveta koja su „od posebnog interesa za SAD”;

vođenje protivpodmorničke borbe;

izvođenje desantnih operacija (zajedno sa ostalim vidovima OS);

podrška primorskog krila KoV, i
logistička podrška.

Namena i zadaci RM Italije u najužoj su vezi sa strategijom NATO u južnoj Evropi i Sredozemlju. Njeni zadaci svrstani su u nacionalne i one zadatke koje joj nameće NATO. Zadaci u okviru NATO su:

učestvovanje u obezbeđenju i zaštiti američke Šeste flote u Sredozemnom moru;

obezbeđenje i odbrana otvorenih i dužobalnih pomorskih komunikacija i komunikacijskih zona u centralnom Mediteranu (vode oko Apeninskog poluotoka, uključujući i Jadransko more);

vođenje pomorsko-desantnih operacija i dejstava u Jadranskom moru;

podrška KoV na primorskom frontu, i izvođenje dejstava pomorskim diverzantima.

U sistemu komandovanja pomorskim snagama NATO u Sredozemlju, italijanska RM je dobila određene kompetencije i u odnosu na istočni i severoistočni deo Mediterana.

Kao nacionalni predviđaju se sledeći zadaci RM: učestvovanje sa RV i zemaljskim instalacijama PVO u odbrani nacionalne teritorije od napada iz vazduha;

zaštita obalskog pomorskog saobraćaja; izvođenje minskih i protivminskih operacija i dejstava duž plovnih ruta, na ulazima u luke, baze i na sidrištima.

Na osnovu napred iznetog može se zaključiti da je svaka od pomenutih zemalja odredila namenu i zadatke svojoj RM, polazeći od svoje ratne doktrine, vojno-političke i vojnostrategijske situacije, svojih obaveza, potreba i mogućnosti. Tako su, po pravilu, učinile i ostale zemlje koje ovde nisu pominjane.

*Neke specifičnosti upotrebe RM na malim, zatvorenim morima u savremenom ratu.*³ Da bismo lakše mogli doći do zaključka kakva je upotreba RM najcelishodnija na malim, zatvorenim morima u savremenom ratu, da pogledamo kakve su promene izvršene u materijalno-tehničkoj bazi RM, kakva je evolucija vojnopomorske nauke i ratne veštine i kako je to uticalo na upotrebu RM u svim njenim aspektima.

Činjenica je da su danas sva mora, polazeći od mogućnosti savremenih sredstava, postala mala i uska. Postali su uski čak i okeani sa širokim morskim prostranstvima, jer savremena raketna, avio i druga oružja i sistemi mogu da ih preleću, nakriljuju i da dejstvuju po objektima i snagama i na drugim susednim okeanima i kontinentima.

Na malim morima protivnici se direktnije i oštrije konfrontiraju zbog geografske blizine i malih udaljenosti koje ih razdvajaju. Iz toga proizilazi niz reperkusija na borbena dejstva PS, jedinica obalske odbrane i snaga KoV na primorskom frontu. Evo nekih karakteristika tih dejstava:

međuzavisnost dejstava na malim morima i njihovim susednim kopnima je jako izražena i razvijena zbog malih udaljenosti, relativno velikog radijusa dejstva brodova, avijacije i raketa, i velikog dometa oružja, sredstava izviđanja i osmatranja i druge tehnike; taktičko iznenađenje je lakše postići, a učinci NHB-udara bili bi teži;

³ U nas su se poslednjih godina odomaćili termini „malo more“, „usko more“, „zatvoreno more“ i sl. i, u vezi s tim razvila se teorija o specifičnostima rata na takvom moru. Taj termin je prenet iz V. Britanije („narrow seas“), gde pod njim podrazumevaju uske morske vode, tesnace i morske kanale kao što je La-Manš. Kod drugih zemalja on se retko upotrebljava. Mislim da je taj termin danas prevaziđen i neadekvatan. Ovde ga upotrebljavam sasvim uslovno, podrazumevajući pod njim geografski ograničenu, manju morsku vojišnu prostoriju kao što je naše more.

problem koncentracije snaga i sredstava ne postavlja se u staroj, klasičnoj i oštroj formi, jer ta koncentracija za određena dejstva, odnosno operacije, na malom moru nije neophodna (nije čak ni poželjna zbog NHB opasnosti), s obzirom na veliki domet, brzinu i radijus dejstva raketa, brodova, aviona i drugih oružja i tehnike koja bi za ta dejstva bila upotrebljena;

maskiranje svih vrsta postaje izvanredno složeno i važno zbog raznih opasnosti iz vazduha, sa kopna, mora i iz morske dubine; jedinice, objekti i sredstva na moru, u vazduhu, pa i na kopnu, pod stalnom su kontrolom od strane protivničkih tehničkih i drugih sredstava i snaga izviđanja, identifikacije i obaveštavanja, stacioniranih na kopnu i brodovima;

manevar rutom je teško izvodljiv zato što ga je relativno lako zapaziti i otkriti;

problem baziranja brodova ostaje i dalje vrlo akutan i aktuelan zbog napred istaknute opasnosti iz vazduha i NHB-udara i opasnosti sa mora podvodnih diverzanata itd.;

isti je slučaj i sa disperzijom, jer i pored svih mera blagovremenog i rastresitog razmeštaja, maskiranja, ukopavanja itd., još uvek ostaju i mogu se naći rentabilni NHB-ciljevi;

mala mora su po pravilu plića, što daje posebnu karakteristiku minskim i protivminskim, i podmorničkim i protivpodmorničkim dejstvima u njima; poznato je da je minski rat lakši u plićim, a podmornički u dubljim morima; plića mora zahtevaju određene tipove mina i podmornica i omogućuju dosta efikasnu upotrebu nekontaktne mina raznih vrsta;

u malim morima lakše je organizovati sistem obalske odbrane, obalske artiljerije i OSOJ; ako se ispred vlastite obale nalazi grupa ili niz otoka, manje ili više isturenih od obale prema otvorenom moru, to uveliko olakšava organizaciju pomenutih snaga i sistema odbrane.

Zalaženje krupnijih brodova, kao što su nosači aviona, nosači helikoptera i komandosa, krstarice, velike nuklearne podmornice, itd. u mala zatvorena mora je riskantno, jer se izlažu raznim opasnostima iz vazduha, sa mora, kopna i iz morske dubine. S druge strane, za rat u malim uskim morima nije neophodna avijacija sa nosača aviona, već sve zadatke na moru može uspešno da obavlja i avijacija koja je razmeštena na aerodromima, pod uslovom da je osposobljena i obučena za dejstva po ciljevima na moru.

Partizanska dejstva svih vrsta u malom moru su lakše izvodljiva i pored lakše i povećane kontrole koju neprijatelj može da ostvari na okupiranom području, akvatoriji i teritoriji. Dejstva su lakša zato što su za njih najpogodnija manja, lagana, plovna sredstva, koja su najčešće skromnih taktičkih i tehničkih osobina. Takvim sredstvima pogoduju mala mora, i male distance na morima, jer lakše mogu da stignu do rejona dejstva i brže i neprijetno da se iz njih povuku i udalje.

Pozadinsko i mornaričko-tehničko obezbeđenje javlja se u posebnom svetlu. Na jednoj strani zbog povećanih brzina, radijusa

dejstva i dometa izgleda lakše, a na drugoj, zbog napred pomenutih opasnosti iz vazduha, sa mora i kopna, postaje prvorazredni problem. Svi pozadinski i mornaričko-tehnički elementi i objekti mogu biti zahvaćeni, oštećeni, uništeni ili izbačeni iz stroja, a snabdevanje, remont, zbrinjavanje i drugo otežano, pa čak i onemogućeno. Zato pozadinsko i mornaričko-tehničko obezbeđenje traži kombinaciju klasičnih (baze na obali), sa pokretnim (plovni tren), i onim rešenjima koja za osnovicu uzimaju improvizaciju na neurednoj ili delimično uređenoj obali, sidrištima i malim lukama.

S obzirom na sve ove napred iznesene karakteristike dejstava na malim zatvorenim morima, nepodeljeno je mišljenje među pomorskim stručnjacima i autorima da su za rat na takvim morima najpogodniji mali, brzi, dobro naoružani i opremljeni brodovi, sa jakom udarnom i rušilačkom moći, kao što su veći moderni torpedni i raketni čamci, brze motorne topovnjače, manje podmornice itd., za ofanzivna dejstva, te razarači, minolovci, minopolagači, patrolni brodovi i čamci, itd., za dejstva u vlastitom obalnom moru. Svi ovi brodovi svrstavaju se u tzv. lake pomorske snage (LPS).

Namena i zadaci malih RM na malim zatvorenim morima u savremenom ratu. O nameni i zadacima malih RM u zatvorenim morima postoje iznijansirane razlike, koje se kreću u granicama logičnosti. U stvari, namena i zadaci tih RM određivana je u zavisnosti od faktora koji na nju utiču i o kojima je već bilo reči. Međutim, vredno je istaći nekoliko karakterističnih gledanja.

Prvo, to su različita gledišta RM na ofanzivnu ili defanzivnu upotrebu RM.

Bilo je i ima, na primer, mišljenja da bi dejstva male RM, odnosno njenih PS trebalo da budu „obalska”, da se izvode prvenstveno u blizini vlastite obale i u vlastitom moru. Po ovim gledištima more predstavlja pretpolje odbrane zemlje sa pravca mora, pa bi odbranu trebalo organizovati i pružiti na obali i neposredno ispred nje. Tako bi, smatraju zagovornici ovih gledanja, dejstva RM bila defanzivna, najuže povezana sa dejstvima KoV na primorskom frontu.

Ovakva gledišta zanemaruju udarnu moć i operativno-taktičke mogućnosti PS i značajan doprinos koji može da pruži KoV dejstvujući u obalnom i na otvorenom moru (pa i bliže protivničkim obalama i komunikacijama ukoliko to situacija na pomorskom vojištu dozvoli). Ona zanemaruju pouke iz prošlih ratova da se borba za zaštitu vlastite obale može i treba da vodi na bližim prilazima vlastitoj obali i dalje od obale, na otvorenom moru. Ovakva gledanja najčešće imaju korena u slaboj materijalno-tehničkoj bazi malih RM i shvatanja da se takvim flotnim snagama ne može efikasno dejstvovati daleko od obale, na otvorenom moru.

Drugo gledište koje je suprotno prednjem favorizuje ofanzivna dejstva PS na otvorenom moru. Po njemu, dejstva PS trebalo bi da se odvijaju u rejonima što udaljenijim od vlastite obale i ne bi trebalo da imaju čvršće veze sa dejstvima jedinica KoV na pri-

morskom frontu. Odbrana obalnog pojasa (obale i obalnog mora) bila bi stvar vlastite KoV i drugih snaga.

Ovakva gledanja potiču i produkt su kopiranja uloge i zadatka nekih velikih pomorskih sila koje imaju jake PS, koje prilikom dejstava nemaju veze sa obalom i njenom odbranom, izuzev u pozadinskom i mornaričko-tehničkom smislu (baziranje, popuna, remont, odmor ljudstva i sl.). Međutim, zagovornici takvih shvatanja predviđaju da velike RM imaju, osim pomenutih PS, i posebne mornaričke snage za kontrolu i odbranu obale i obalnog mora.

U traženju ravnoteže između upotrebe PS u obalnom ili na otvorenom moru verovatno je najbolje ono rešenje koje tu upotrebu predviđa na otvorenom kao i u obalnom moru, dakle svuda gde je protivnik i gde ispoljava svoja dejstva, bez bojazni da će zbog toga PS biti okvalifikovane kao suvišno i rizično ofanzivne, ili zabrinjavajuće defanzivne. Na ovu „ravnotežu” presudnu ulogu imaju kvantitet i kvalitet PS koje su u mogućnosti da izvode dejstva i udare po protivniku bliže ili dalje od vlastite operacijske osnovice, odnosno baza i obale.

Aktivnost i ofanzivnost se može ispoljiti svuda, u obalnom i na otvorenom moru, pod uslovom da se bitka (boj) nameće i traži i da se u njoj ima inicijativa. Ako toga nema, PS ma gde se nalazile, boravile i kretale, makar po karakteru i taktičko-tehničkim osobinama bile ofanzivne snage prvog ešelona, faktički su defanzivne i neaktivne.

Drugi problem oko koga je dolazilo do razmimoilaženja zemalja je način odbrane morske obale i organizacija snaga koje to treba da učine. Naime, pojavljivala su se suprotna mišljenja oko pitanja — ko je ta snaga i vojna organizacija koja treba da brani i odbrani morskou obalu? Da li je to RM, KoV, ili neke druge snage? Ako se tome doda da kod nekih RM teorijski nije raščišćeno šta je zapravo obala, odnosno šta se u teritorijalnom smislu podrazumeva pod terminom morska obala, onda se dosta lako može shvatiti pojava raznih dilema, razilaženja i nejasnoća u tretiranju pomenute problematike. Pri tome se dolazilo do isključivosti koja nikada nije mogla da bude baza za sigurno rešenje ovog problema.

Sva ova i slična gledišta su, po mom mišljenju, defektna, jer prenebregavaju nekoliko osnovnih činjenica. Zaštita zemlje sa pravca mora i odbrana morske obale je nacionalni zadatak OS. Taj zadatak može biti poveren RM ili KoV, ili jednovremeno jednom i drugom vidu. U drugom slučaju tačno se precizira vid koji je nosilac odbrane i vid koji je obavezan da sadejstvuje u odbrani.

Verovatno da najbolje postupaju one zemlje koje rešenje problema odbrane morske obale traže i nalaze u čvrstom sadejstvu RM i KoV, pri čemu se jasno preciziraju obaveze, odnosno zadaci svih snaga oba vida OS na svim „pojasima” odbrane (na primorskom frontu, obali, obalnom i otvorenom moru) i u svim etapama (fazama) rata. Karakter savremenog rata zahteva usku saradnju i sadejstvo između svih vidova OS, rodova, službi, oružja, tehničkih sredstava, jedinica, delova jedinica, grupa pa čak i pojedinih bo-

raca. Ovaj zahtev posebno oštro se postavlja kod manjih zemalja i manjih OS. Sigurno je da su forme združivanja, komandovanja, pomoći, organizacija zajedničkih dejstava itd., stvar konkretne situacije, zadataka, snaga, teritorije i trenutaka.

Male RM u malim zatvorenim morima nemaju puno izbora u odnosu na zadatke koje treba da izvršavaju u ratu. Njihova dejstva su u najužoj vezi sa operacijama i dejstvima KoV, nosiocem napadnih i odbrambenih operacija na primorskom frontu. Drugim rečima, bez obzira gde izvode dejstva, bliže ili dalje od obale, u vlastitom ili na otvorenom moru, njihove PS dejstvuju direktno ili indirektno za potrebe KoV na primorskom frontu, što im nalaže najužu koordinaciju dejstva, planove sadejstva, pomoć, itd.

Na osnovu svega napred iznetog zadaci malih RM u malim zatvorenim morima mogli bi biti:

- a) da u zajednici sa KoV i uz podršku RV brane i obezbeđuju obalu od napada sa mora;
- b) da za podršku RV brane pomorske komunikacije;
- c) da samostalno, i u sadejstvu sa RV dejstvuju po protivničkim obalama;
- d) da dejstvuju po protivničkim pomorskim komunikacijama;
- e) da pruže direktnu podršku KoV na primorskom frontu u odbrambenim i napadnim operacijama (zaštitom boka ili krila kopnenog fronta sa mora, učešćem u desantima sa KoV, prevoženjem morem za potrebe jedinica KoV na primorskom frontu, itd.);
- f) da organizuju i vode partizanski rat na okupiranom obalnom području i u pozadini primorskog fronta.

Na kome od napred iznetih zadataka, odnosno dejstava bi bilo težište dejstava RM, zavisilo bi od konkretne situacije, etape (faze) rata, zamisli komandovanja i mnogih drugih faktora i okolnosti.

Zadaci naše RM izvire iz osnovnih zadataka celokupnih OS i ostalih faktora narodne odbrane u eventualnom ratu. Već je rečeno koji sve faktori mogu i najčešće utiču na namenu i zadatke svake RM. Osim njih ima još nekoliko specifičnih faktora i okolnosti koji na određen način utiču na namenu i zadatke naše RM.

Naša zemlja u slučaju eventualnog rata vodila bi pravedan odbrambeni rat. U sklopu takvog rata RM bi bila upotrebljena kao oružana sila na moru i jadranskoj obali, da sa pravca mora, obezbedi zemlju i maksimalno doprinese postizanju strategijskih ciljeva PS i rata u celini.

Bez obzira na dimenzije i karakter rata (lokalni ili opšti raketo-nuklearni) zadaci naše RM ostaju u oba slučaja u osnovi isti. Veća mogućnost lokalnog rata samo još više potencira nužnost jake mirnodopske RM i njenih PS, nužnost visokog stepena borbene gotovosti i spremnosti jedinica, savremenu opremljenost, obučenost i uvežbanost jedinica i komandi, potrebu svakodnevnog preduzimanja svih mera radi smanjenja mogućnosti operativnog i taktičkog iznenađenja i visok stepen moralno-političkog jedinstva celokupnog sastava RM.

Kapetan fregate
Ljubiša M. MIHAJLOVIĆ